

Anadolu'nun İslamlaşmasında Ahi Evren ve Ahiliğin Rol Modelliği*

Ahi Evren and Ahi Community as a Role Model in the Islamisation of Anatolia

Mehmet Şirin AYIŞ

Dr. Öğr. Üyesi Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Tasavvuf Anabilim Dalı
Asst. Prof. Dr., Bingol University, Faculty of Islamic Sciences, Department of
Islamic Mysticism.

Bingöl, Turkey

msirinayis@hotmail.com

ORCID: 0000-0002-7040-4110

Geliş Tarihi: 06.02.2019, Kabul Tarihi: 13.02.2019

DOI: 10.34085/buifd.523520

Öz

Ahi Evren, Anadolu Ahilik Teşkilatı'nın kurucusu olarak kabul edilir. Tam adı Şeyh Hâce Nasiru'd-din Mahmud el Hoyî'dir. 1171 yılında Azerbaycan'ın Hoy şehrinde doğmuş ve zamanının âlimlerinden dersler okumuştur. Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen sufi bir şahsiyettir. Mesleği dericilik olan Ahi Evren Kayseri başta olmak üzere irşad amacıyla Anadolu'nun diğer şehirlerini de gezerek buradaki esnafı teşkilatlandırmıştır.

Ahi Evren, tasavvuf anlayışını, esnaflık teşkilatı ile birleştirerek bu alanda sağlam kurallar ortaya koymuştur. Bu yüzden evvela Kayseri'de Ahilik teşkilatının kurulmasına öncülük etmiştir. Kayseri merkezli olarak ortaya koyduğu bu faaliyetler, ölümünden sonra da Anadolu'da asırlarca devam etmiştir.

* Bu makale, Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi ve Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi işbirliğinde 26-28 Nisan 2018 tarihinde gerçekleştirilen "İslâm ve Model İnsan" adlı sempozyumda sunulan bildirinin içeriği geliştirilerek ve kısmen değiştirilerek üretilmiş halidir.

Ahilik, çalışmayı, ibadeti ve dürüstlüğü bir bütün olarak ele almış, ahlaka büyük bir ehemmiyet atfetmiştir. Ahiliğe girişte şart olarak kabul edilen iyi ahlaklılık, yardım severlik ve cömertlik gibi özelliklerin aranması sonucu cemiyette temiz ahlaklı ve yardımsever kişilerin sayısının artmasına katkıda bulunulmuş, bu durum ise toplumda zaviye, han ve hamamlar yaptırılmasını, bunların bakımı için zengin vakıfların kurulmasını sağlamıştır.

Bu çalışmamızda, Ahi Evren ve Ahilik Teşkilatının, Anadolu'nun İslamlaşma sürecinde Anadolu'ya göç etmiş ve burayı yurt edinmiş Türk topluluklarının bu yeni yerleşim yerinde huzur ve sükûnet içerisinde yaşamalarını sağlamak için ahlakî ve meslekî alan, iktisadî ve ticarî alan ile siyasî ve idarî alanda otaya koydukları rol modellikler üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ahi Evren, Ahilik, Anadolu, İslamlaşma, Rol modellik.

Abstract

Ahi Evren is accepted as the founder of the Anatolian Ahi Community. His real name was Hâce Nasirü'd-din Mahmud el Hoyî. He was born in Khoy, Azerbaijan in 1171 and took lessons from the scholars in his time. He was a Sufi who came to Anatolia from Central Asia. Being a leather worker, he travelled in Anatolian cities and particularly Kayseri for *Irshad* (act of showing the true path), and organised craftsmen and tradesmen in these cities.

Combining Sufism with craftsman's institution, Ahi Evren laid down solid rules in this area. Thus, he pioneered the foundation of Ahi community first in Kayseri. The activities he started in Kayseri continued across Anatolia for centuries after his death.

Ahism considered work, worship and honesty as a whole and attached great importance to morals. As result of seeking for personal qualities such as being moral, helpful and generous that were accepted as prerequisite for becoming an Ahi member, the number of morally upright and benevolent people increased in the community, which contributed to building zawiyahs, inns and public baths in the society, and founding rich foundations for their maintenance.

This study explores the influence of Ahi Evren and Ahi Community as a role model in moral and professional, and economic and trade spheres as well as political and administrative area to help Turkish communities, which came to Anatolia and adopted it as their homeland in the process of the Islamisation of Anatolia, to live in peace and harmony in this new settlement.

Keywords: Ahi Evren, Ahi Community, Anatolia, Islamisation, Role Model.

GİRİŞ

1. AHI EVREN

Ahilik teşkilatının kurucusu olarak kabul edilen Ahi Evren'in doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber 566/1171 tarihinde Azerbaycan'ın Hoy kasabasında dünyaya geldiği kabul edilir. Asıl adı, Mahmud; lakabı, Şeyh Nasîru'd-din; künyesi, Ebu'l-Hakayık; nisbet adı ise Hoyî'dir. "Evren" ise daha çok menkıbevi bir isim olarak kendisine verilmiştir. "Evren" ismi kimi kesimlerce "Evrân" olarak da kullanılmaktadır. Ahi Evren'in doğum yeri olan Hoy, günümüzde İran Azerbaycan'ında yer almaktadır. Aynı zamanda Türkiye ile sınır komşusu olan Hoy, Van'ın Özalp ilçesinin 60 km doğusunda Türkiye sınırına yakın bir kasabadır. Hoy ve çevresi, Tuğrul Bey döneminden beri Türkmenlerin yaşadığı bir bölgedir. Bir kısım tarihçilere göre bu bölge, Anadolu fethedilmeden önce aynı zamanda Selçuklu devletinin askeri yığınak merkezi konumundaymış.¹

Ahi Evren'in çocukluğu ve ilk tahsil devresi memleketinde geçmiş ve ilk eğitimini burada yapmıştır. Geçici bir süre demirci atölyesinde çalışmış, ardından deri işleme sanatına yönelmiş, kısa bir süre içerisinde bu işi öğrenmiş ve kalfalık derecesine yükselmiştir.² Daha sonra Maverâünnehir bölgesine gitmiş, oralardaki medreselerde eğitimine devam etmiş ve önemli hocalarından ders almıştır. Sadreddîn Konevî'ye (ö.673-1274) yazdığı mektuplarından birinde Harzemşahlar yönetiminde bulunan Herat'ta zamanın büyük âlimlerinden Fahrettin Razi'nin (ö.606-1210) hizmetinde bulunduğunu belirtir.³ Bu ifadeden, kendisinin Razi'nin derslerine devam ettiği ve kendisinden akli ve nakli ilimleri öğrendiğini anlıyoruz.

Ahi Evren, gençlik yıllarında ilk tasavvuf terbiyesini Yeseviyye tarikatı pirlerinden almış, daha sonra tasavvuf ehlinin buluşma yeri olan Bağdat'a gitmiştir. Bağdat, o dönemde İslam dünyasının en önemli ilim, fikir ve irfan merkezi konumundadır. Şehrin bu özelliği, Ahi Evren'in çok yönlü bir ilim ve fikir adamı olarak yetişmesini sağlamıştır. Ahi Evren, Bağdat'ta bulunduğu

1 Bk. Mikail Bayram, *Ahi Evren (Tasavvufi Düşüncenin Esasları)*, (Ankara: TDV Yayınları, 1995), 7-15; M. Fatih Köksal, *Ahi Evren ve Ahilik*, 2. Baskı (Kırşehir: Kırşehir Valiliği Kültür Hizmeti Yayınları, 2008), 3-6; Ali Kuzu, *Ahi Evren*, (Ankara: Paraf Yayınları, 2013), 15; İlhan Şahin, "Âhi Evran", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1: 529-530; Metin Hülâgü, "Ahi Evran ve Ahilik", erişim: 07 Nisan 2018. http://www.metinhulagu.com/images/dosyalar/20120302110400_0.pdf

2 Zübeyir Tokgöz, *Ahi Evran ve Ahilik Sistemi*, (Ankara: Pelin Ofset Matbaacılık, 2012), 12.

3 Bayram, *Ahi Evren*, 16; Köksal, *Ahi Evren ve Ahilik*, 7; Kuzu, *Ahi Evren*, 15.

süre içerisinde Fahreddin Razî'nin talebelerinden Evhaddü'd-din Kirmanî'ye (ö.635/1237) intisab etmiştir. Daha sonraları şeyhinin tavsiyesi üzerine Abbasi halifesi Nasır (ö.622-1225) ile tanışmış ve bu şekilde fütüvvet teşkilâtına katılmıştır. Sonraki süreçte bu teşkilatın önde gelen şeyhleriyle temas kurma imkânı bulan Ahi Evren, başta Kirmanî olmak üzere birçok hocadan istifade etmiştir. Bu arada başta Tefsir, Hadis, Kelâm, Fıkıh, Tasavvuf, Tıp ve Felsefe olmak üzere pek çok alanda eğitim görmüş ve önemli eserler yazmıştır.⁴

Bağdat'taki eğitimin ardından hem hocası hem de şeyhi Evhaddü'd-din Kirmanî ile beraber Anadolu'ya gelen Ahi Evren, o gün için önemli bir konumda bulunan ve aynı zamanda ticaretin de merkezi sayılan Kayseri'ye yerleşmiştir. Kayseri'de ilim ve irşad işi faaliyetlerine başlayan Ahi Evren, Bağdat'ta tanışmış olduğu fütüvvet anlayışından hareketle, Anadolu'da Ahilik teşkilatını kurmuştur. Bu teşkilatın merkezi, Kayseri'de aynı zamanda kendisine ait işyerinin de bulunduğu debbağlar mahallesindeydi. Ahi Evren, debbağlar çarşısının içinde bulunan cami ve zaviyeyi, zamanla teşkilatın merkezi haline getirmiş, burada ahi teşkilatı mensuplarına hem dinî, hem de ahlakî ve meslekî eğitim vermiştir. Kısa süre içerisinde birçok kesime ulaşan Ahilik, Selçuklu sultanı I. İzzeddin Keykavus döneminde neredeyse bütün Anadolu'ya yayılma fırsatı bulmuştur. Aynı zamanda Evhadü'd-Din Kirmanî'nin kızı Fatma hatun ile evli bulunan Ahi Evren, Kayseri'de bulunduğu sırada eşinin vasıtasıyla "Bacıyân-ı Rum" (Anadolu Bacıları) teşkilatını kurarak, bu alanda da önemli faaliyetler ortaya koymuştur.⁵

Ahi Evren, 625-1227 tarihinde Selçuklu Sultanı I. Alaattin Keykubat'ın da isteği üzerine Kayseri'den ayrılarak Konya'ya yerleşmiştir. Sultanın da desteği ile burada hem sanatını icra etmiş, hem de ilim irşad faaliyetlerinde bulunmuştur. I. Alaattin, oğlu II. Gıyasettin'in tertiplelediği bir suikast sonucu öldürülünce, pek çok Ahi ve Türkmen cezalandırılmış, Ahi Evren ise hapse

4 Bayram, *Ahi Evren*, 16; Köksal, *Ahi Evren ve Ahilik*, 8; Kuzu, *Ahi Evren*, 16. Mikail Bayram'a göre Ahi Evren, Moğollar tarafından şehit edilince, yazmış olduğu eserler, hem çağdaş, hem de adaşı olan İranlı Hacı Nasirü'd-din Muhammed et-Tusi'ye mal edilmiş ve o dönemde siyasî ve fikrî arka planı da bulunan büyük bir intihal olayı gerçekleşmiştir. Bkz. Mikail Bayram, *Hacı Nasirü'd-din-i Tusi'nin İntihalciliği ve Ahi Evren Hacı Nasirü'd-din ile İlgisi*, (Konya: Çizgi Kitabevi, 2016), 11.

5 Bayram, *Ahi Evren*, 17-18; Köksal, *Ahi Evren ve Ahilik*, 9-10; Kuzu, *Ahi Evren*, 17. Mikail Bayram, Bacıyân-ı Rum teşkilatının da Ahiyan-ı Rum yani Ahilik gibi kadınlar arasında teşkilatlandığını, kadınlara hem dinî eğitim, hem de meslekî eğitim verdiğini ifade etmektedir. Bkz. Mikail Bayram, *Fatma Bacı ve Bacıyân-ı Rum Anadolu Bacılar Teşkilatı*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2016.

atılmıştır. II. Gıyasettin'in kötü yönetimi, Ahi ve Türkmenlerin idareye karşı ayaklanmalarına (Babailer İsyanına) sebep olmuştur. Bu arada Baycu komutasındaki Moğol ordusu Anadolu'ya girmiştir. Bunun üzerine II. Gıyasettin, Moğollara karşı bir ordu hazırlamış, ancak Köse Dağ mevkiinde Moğol ordusu karşısında yenilmiştir. Moğol ordusu Anadolu'daki ilerlemesine devam etmiş ve Kayseri'yi işgal etmiştir. Kayseri'de yaşayan Ahiler, 15 gün boyunca Moğollara karşı şehri müdafaa etseler de başarılı olamamışlar, neticede Moğollar şehri ele geçirmiş ve pek çok Ahiyi öldürmüş, onlara ait ev ve iş yerlerini yakmış ve on binlerce Ahi ve Bacıyı esir alıp götürmüşlerdir. Bu olaydan sonra merkezi Kayseri'de bulunan Ahi ve Bacı teşkilatı dağılmıştır. Bu olayların meydana geldiği sırada Konya'da tutuklu bulunan Ahi Evren, bu katliamdan kurtulmuştur.⁶

Anadolu Selçuklu devletinde II. Gıyasettin'in ölümünden sonra yerine geçen Celalettin Karatay, Ahi ve Türkmen ileri gelenlerini serbest bırakmıştır. Ahi Evren hapisten çıktıktan sonra bir süre Denizli'de kalmış, daha sonra tahta geçen II. İzzeddin, Denizli'ye gönderilen Ahi Evren'i Sadreddin Konevî vasıtası ile tekrar Konya'ya getirmiştir. Ancak Ahi Evren'in Konya'da kalması uzun sürmemiştir. Bu dönemde meydana gelen Şems-i Tebriz'inin öldürülmesi olayı sonucunda, Ahi Evren, Mevlana'nın oğlu Alaattin Çelebi ile beraber Kırşehir'e yerleşmek zorunda kalmıştır. Ahi Evren, Kırşehir'de de Kayseri'dekine benzer bir yapılanma içine girmiş, ancak bu durum uzun sürmemiştir. Çünkü bu defa Selçuklu devletinde Moğollardan da destek alan IV. Rükneddin Kılıçaslan yönetime geçmiştir. Moğol yanlısı olan bu yeni yönetim Ahi ve Türkmenlere rahat vermemiş ve Anadolu'nun pek çok yerindeki Ahi ve Türkmenler bu yeni yönetime karşı ayaklanmışlardır. Bu ayaklanmaların en şiddetlilerinden bir tanesi de Kırşehir'de olmuştur. Şehir, Nurettin Caca komutasındaki Moğol kuvvetlerince kuşatılmış, Ahi Evren ve Mevlana'nın oğlu Alaattin Çelebi, Moğollar tarafından yapılan bu katliam sırasında şehit edilmişlerdir.⁷

Kısacası Hoy'da başlayan ve Kırşehir'de şehadetle noktalanan Ahi Evren'in hayatı, inandığı dava uğruna çaba, gayret ve mücadele ile geçmiştir. Aslında hayatlarını bir amaca ve gayeye vakfetmiş insanların hepsinin yaşamları, inandıkları davanın gelişip yayılması için ortaya koydukları çaba ve gayretlerle geçmiştir. Bu anlamda Ahi Evrenin hayatına baktığımızda,

6 Bayram, *Ahi Evren*, 19-21; Köksal, *Ahi Evren ve Ahilik*, 11-12; Kuzu, *Ahi Evren*, 18.

7 Bayram, *Ahi Evren*, 22-29; Köksal, *Ahi Evren ve Ahilik*, 12-15; Kuzu, *Ahi Evren*, 18-20.

gençliğinde temel eğitimini tamamlamış, ardından meslek sahibi olmuş, daha sonra devrin ileri gelen âlimlerinden aklî ve naklî ilimlerle teşkilatçılığı öğrenmiş ve nihayetinde hicret payesine nail olmuş ve ömrünün kalan kısmını muhacir olarak geldiği toprakların İslamlaşması için mücadele ile geçirmiş aksiyoner bir sufi görmekteyiz.

2. AHÎ EVREN'İN FİKİR DÜNYASI VE TEŞKİLATÇILIĞI

Ahî Evren'in hayatına baktığımız zaman, onun fikir dünyası üzerinde pek çok faktörün etkili olduğunu görmekteyiz. Bu durum aynı zamanda onun iyi bir teşkilatçı olarak yetişmesini de sağlamıştır. Mesela Azerbaycan'da almış olduğu tasavvuf eğitimi, Fahrettin Razi'nin eğitim halkasına katılarak ondan aldığı aklî ve naklî ilimler, Bağdat'ta bulunduğu dönemde fütüvvet anlayışı ile tanışması gibi hususlar onun hem fikir dünyası üzerinde, hem de iyi bir teşkilatçı olarak yetişmesinde etkili olmuş hususlardır. Ahî Evren'in hayatını etkileyen bu faktörler, Anadolu coğrafyasında "Ahilik" adı altında teşkilatlanacak ve bu anlayış hem dinî hayatı, hem iktisadî hayatı, hem de siyasi ve idarî hayatı etkileyecektir.

Ahi Evren, hem medrese eğitimi görmüş iyi bir âlim, hem de kendisini çok yönlü yetiştirmiş iyi bir teşkilatçıdır. Bu yüzden hayatını bir medresenin köşesinde oturup talebe okutmakla geçirmemiştir. O da şeyhi Ahmed Yesevî gibi amelî tasavvuf anlayışını ön plana çıkararak halkın içinde yaşamış, toplumun o gün için karşı karşıya kaldığı sorunlara çözüm bulmak için çaba harcamış ve ihtiyaç duyulan alanlarda, bizzat topluma öncülük ederek bu görevini yerine getirmeye çalışmıştır. Bu yüzden de o gün için henüz yurt edindikleri Anadolu coğrafyasının hem insan açısından, hem de kurumsallık açısından imarı ile uğraşmış, başta ahlak ve meslek eğitimi olmak üzere, ticarî, iktisadî, siyasî, askerî ve idarî konularla ilgilenmiş ve bu alanlarda sahasında uzman kalifiye insan yetiştirmek suretiyle rol modellik yapmıştır.

Aslında Ahi Evren, Anadolu'ya fütüvvet teşkilatının bir temsilcisi olarak gelmişti. Ancak Anadolu coğrafyasının içinde bulunduğu durum ve şartlar bir hayli farklıydı. Özellikle Anadolu Selçukluları dönemindeki ilmî, fikrî, sosyal, kültürel ortam ile siyasî ve askerî durum, onu Ahilik adı altında yeni bir teşkilat kurmaya öncülük etmesine sevk etmişti.⁸

8 Bayram, *Ahi Evren*, 37.

Ahi Evren, Ahilik anlayışını tesis ederken teşkilatçılık yönü ile beraber üç önemli yönü daha ön plana çıkarmaktadır. Bunlardan birincisi, ilmî yönü, ikincisi, meslekî yönü, üçüncüsü ise bilgelik yönüdür. Onun bu hususiyetlerini, kendisinin fikir dünyasının oluşmasını etkileyen faktörlerin bir sonucu olarak okumak da mümkündür.

Ahi Evren'in ilmî kişiliği, Ahiliğin teşkilatlanmasında önemli bir rol oynamıştır. Şöyle ki, Anadolu'nun Türkler tarafından fethedilişini takip eden süreçte karşı karşıya kalınan durum, mevcut ilimlerin aynı zamanda mesleğe dönüşmesi de zorunlu kılıyordu. Zira o dönemde müsbet ilimlerle uğraşan devrin bilginleri, artık iş hayatında bu ilimlerden istifade edilmesi gerektiğine dikkat çekiyorlardı.

Ahi Evren de bu konuya dikkat çekmiş ve eserlerinde sık sık mevcut ilimleri, iş ve sanat alanında kullanmak gerektiğini belirtmiştir. Çünkü Ahi Evren'e göre İlim, amelden önce gelir, ilimsiz amel, hiçbir fayda sağlamaz. Dolayısıyla kişi, ilmini uyguladığı ölçüde makbul bir insan olur. Bu yüzden gerek kendisi, gerekse de kendisinden sonra gelen Ahi büyükleri, bu zihniyetin temsilcileri olmuş ve Anadolu coğrafyasında ilimlerin sanat ve meslek dallarında kullanılmasına öncülük etmişlerdir.⁹

Ahi Evren'in, meslek erbabı olması, Ahiliğin teşkilatlanmasında etkili olan bir diğer önemli husustur. Zira Anadolu Selçukluları devrinde, devlet, vatandaşının eğitim ve öğretim işi ile de yakından ilgilenmiş, özellikle dinî kültürünü ve sosyal yaşayışını yönlendirmede belli bir siyaset takip etmiştir. İşte devletin Ahi ve Bacı teşkilatlarının kuruluş ve gelişmesine destek olması, bu politikanın bir sonucudur. Bu iki kuruluşun mimarı olan Ahi Evren de, devlet yöneticilerine öğüt verirken, devletin, vatandaşın eğitimi ile yakından ilgilenmesi gerektiğini ifade etmiştir.¹⁰ Ahi Evren, bu teşkilatların kurucusu olarak, bizzat kendisi de devletin himaye ve desteğinde insanları çeşitli sanat ve meslek dallarına yönlendirmiş ve bu şekilde göçebe Türkmenlerin yerleşik hayata geçişlerini sağlamıştır.

Ahi evren, sistemini kurarken, bir taraftan kendisi de bizzat bir sanatkâr olarak debbağlık mesleğini icra etmiş, sanatını topluma yaymış, dericilerle birlikte diğer sanat kollarına mensub insanları Ahilik organizasyonun içine toplamış, diğer yandan da gerçek bir bilge ve ilim adamı olarak bu sanat ocaklarında çalışan çırak, yamak, kalfa ve ustaların dinî eğitim ve öğretimleri

9 Bayram, *Ahi Evren*, 38-39.

10 Bayram, *Ahi Evren*, 40.

ile yakından ilgilenmiş ve bu maksatla halkın anlayacağı seviyede eserler kaleme almıştır.

Bu anlamda *Menahic'i-Seyfi* adlı eseri Anadolu'da telif edilen ilk ilmihal olması hasebiyle dikkat çekicidir. Zira Ahi Evren, bu eseri ile Anadolu'da aynı zamanda ilmihal yazma geleneğinin başlatıcısı olarak da kabul edilir. Ahi Evren'in, ilmihal yazmadaki gayesi hem Müslümanlara temel dinî bilgileri öğretmek, hem de diğer din mensuplarına İslam hakkında özlü biçimde dinî malumat vermek olarak da kabul edilebilir.¹¹

Neticede onun bu çabası bile, Anadolu'nun İslamlaşmasında hem ilmiyle, hem de eserleri ile önemli katkılar sağladığını ortaya koyması açısından önemlidir. Dolayısıyla rahatlıkla şunu söyleyebiliriz: Ahi Evren, teşkilatını kurarken, ilmî ve meslekî yönü ile beraber bilge yönünü de işin içine katmıştır. Bu yüzden yaptığı işleri, sorgulayıcı bir aklın ışığında, ilim, hikmet ve marifet çerçevesinde yapmaya çalışmıştır.

3. AHİLİK

Ahi kelimesinin kaynağı hakkında iki görüş vardır. Bunlardan birincisi, kelimenin Arapça "kardeşim" demek olan "ahi" kelimesinden, ikincisi ise ilk defa *Divanü Lugatı't-Türk*'te geçen ve "eli açık, cömert" anlamlarına gelen Türkçe "akı" kelimesinden geldiğidir.¹²

Bu tanımlarla beraber aslında bir kavram olarak Ahilik, İslam dünyasında Abbasi halifesi Nasır tarafından kurumsallaştırılan "fütüvvet" geleneğinin, Anadolu'da 13. Yüzyıldan itibaren millî ve yerli unsurlarla donanmış bir şekli olarak da kabul edilir.¹³

Hem sosyal, hem de kültürel yapılara ait bir terim olarak Ahilik, birbirini seven, birbirine saygı duyan, yardım eden, fakiri gözeten, yoksulu barındıran, çalışmayı bir ibadet sayan, din ve ahlâk kurallarına sıkı sıkıya bağlı esnaf ve sanatkârların bir araya gelerek kurduğu iş teşkilatı anlamına da gelir. Bu yüzden Ahi birlikleri, her kurum gibi, aynı zamanda belli bir ihtiyacı karşılama amacı ile de kurulmuşlardır.¹⁴ Bütün bu tanımlamalardan hareketle "Ahi" kelimesinin, kardeş, arkadaş, yaren, dost, yiğit anlamına geldiğini söyleyebiliriz.

11 Bayram, *Ahi Evren*, 41.

12 Köksal, *Ahi Evren ve Ahilik*, 52.

13 Köksal, *Ahi Evren ve Ahilik*, 54.

14 Kuzu, *Ahi Evren*, 40.

4. AHİLİĞİN TEŞKİLATLANMA SÜRECİ

Ahiliğin ortaya çıkışı ve teşkilatlanma süreci ile ilgili pek çok sebep zikredilmiştir. Ahmet Yaşar Ocak, *Türk Sufiliğine Bakışlar* adlı kitabında yer alan “Türkiye’de Ahilik Araştırmalarına Eleştirel Bir Bakış” adlı makalesinde Ahiliğin ortaya çıkışı ile Ahilik üzerine yapılan çalışmalar hakkında eleştirel bir bakış açısıyla bu konu hakkında geniş bilgiler vermektedir.¹⁵ Çalışmamızın konusu Ahilik tarihi üzerine olmadığından dolayı burada bu hususla ilgili detay bilgilere girmek yerine daha çok Ahiliğin teşkilatlanma süreci üzerinde durulacaktır.

Ahilik anlayışı ve bu anlayışın teşkilatlanma süreci ile ilgili genel kanı, Ahiliğin, Arap İslam coğrafyasında ortaya çıkan fütüvvet kurumu ve bu kurumun ortaya koyduğu esaslarla yakından ilgili olduğu hususudur. Zira Ahilik ile ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında, Ahilik, biraz da fütüvvet anlayışının Anadolu’da kurumsallaşma ve örgütlenme biçimi olarak kabul edilir. Çalışmamızın bu kısmında fütüvvet anlayışının bir devamı olarak kabul edilen Ahilik düşüncesinin Anadolu’da nasıl bir teşkilat olarak ortaya çıktığı hususunu ele almaya çalışacağız.

Fütüvvet, Arapçadaki fetâ kelimesinden türemiştir. Fetâ, sözlükte “genç, yiğit, cömert”; fütüvvet ise “gençlik, kahramanlık, cömertlik” anlamlarına gelir. Tasavvuf kaynakları, II-VIII yüzyıldan itibaren önde gelen bazı sûfilerin fütüvvet kelimesini tasavvufî bir terim olarak kullanmaya başladıkları kaydedilir.¹⁶ Bu anlamda Tasavvuf ehline göre fütüvvet, Allah’ın emirlerine uyma, yasaklarından sakınma, ibadeti güzel yapma, her türlü kötülüğü bırakma, gizli açık her yerde güzel ahlak sahibi olma olarak tarif edilir.¹⁷

Bu tarifler ışığında baktığımız zaman, fütüvvet anlayışı, İslam dininin yayılmasına paralel olarak Emevî döneminde ortaya çıktığı ve bu devirden itibaren genişleyen fetih hareketlerine bağlı olarak gelişme gösterdiği kabul edilir.¹⁸

15 Ahmet Yaşar Ocak, *Türk Sufiliğine Bakışlar*, 3. Baskı, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1999), 69-90.

16 Süleyman Uludağ, “Fütüvvet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13: 259.

17 Ebu Abdî’r-Rahman Muhammed b. Hüseyin es-Sülemî, “*Tasavvufta Fütüvvet*”, trc. Süleyman Ateş, (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1977), 24.

18 Ahmet Yaşar Ocak, “Fütüvvet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13: 261.

Bununla beraber, bu anlayışın sistemli bir şekilde ortaya çıkışı aslında tam olarak Abbasîler döneminde olmuştur. Abbasi Halifesi Nasır, siyasî, sosyal ve ekonomik durumu gittikçe bozulan devlet otoritesinin yeniden kurulmasında ve içtimaî huzurun sağlanmasında fütüvvet birliklerinin büyük bir güç olacağını düşünmüş ve bu teşekkülleri başarılı bir şekilde siyasî otoriteye bağlamak suretiyle yeni bir anlayış ortaya koymuştur. Nasır, bununla da yetinmemiş, aynı zamanda sufi bir zat olarak kabul edilen Salih el- Bağdadî'ye bir merasim yaptırarak kendisine fütüvvet elbisesini giydirmiş ve kendisini fütüvvet ehlinin piri olarak ilan etmiştir. Bu olay, aynı zamanda fütüvvet anlayışının bütün yönleri ile bir teşkilat haline gelmesini ve kurumsallaşmasını da sağlamıştır.¹⁹

Halife Nâsır, bir taraftan fütüvvet birliklerini yeniden teşkilâtlandırırken diğer taraftan fütüvvetnâme adlı eserlerle bu birliklerin ilke ve kaidelerini tanzim etmişti. Bu arada diğer Müslüman hükümdarlara da elçi ve fermanlar göndererek kendilerini fütüvvet teşkilâtına girmeye davet etmişti. Bütün bu faaliyetin bir parçası olarak da ilk defa Anadolu Selçuklu Devleti'yle I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in zamanında temas kurmuş, bunun üzerine I. Gıyaseddin, hocası Mecdüddin İshak'ı (Sadreddin Konevî'nin babası) Bağdat'a Halife Nâsır'a elçi olarak göndermişti. Mecdüddin İshak dönüşünde, I. Gıyaseddin'in isteği üzerine Halife Nâsır tarafından gönderilen Muhyiddin İbnü'l Arabî, Evhadüddin-i Kirmanî ve Şeyh Nasîrüddin Mahmûd el-Hoyî (Ahi Evren) gibi büyük mürşid ve mutasavvıfların Anadolu'ya gelmelerini sağlamıştır.²⁰

Dolayısıyla Ahiliğin Anadolu'da teşkilatlanması, Evhadüddin-i Kirmânî ve halifelerinin Anadolu'daki irşad faaliyetleri ile başlamıştır. Bu faaliyetler neticesinde, Anadolu'da çok sayıda tekke ve zaviye inşa edilmiştir. Sonraki süreçte I. İzzeddin Keykâvus ile I. Alâeddin Keykubat'ın fütüvvet teşkilâtına girmeleriyle, Anadolu'da Ahiliğin kuruluş aşaması bu şekilde tamamlanmıştır. Tabi bu süreçte Ahi Evren'in büyük rolü olmuştur. Ahi Evren, özellikle Alâeddin Keykubat'ın büyük destek ve yardımıyla, bir taraftan tekke ve

19 Ocak, "Fütüvvet", 261. Anzavur Demirpolat,-Gürsoy Akça, "Ahilik ve Türk Sosyo-Kültürel Hayatına Katkıları", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırma Dergisi* 15, (2004): 356. Fütüvvet teşkilâtının kökeni ve teşekkülü ile Türk ve İslam dünyasındaki durumu hakkında daha geniş bilgi için bkz. Abdülkâfi Gölpmarlı, *İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı*, (İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınevi 2011).

20 Bayram, *Ahi Evren*, 29; Köksal, *Ahi Evren ve Ahilik*, 59; Ziya Kazıcı, "Ahilik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1: 540; Hamdi Kızıler, "Osmanlı Toplumunun Sosyal Dinamiklerinden Ahilik Kurumu", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4/2 (2015): 411.

zaviyelerde İslâmî-tasavvufî düşünceye ve fütüvvet ilkelerine bağlı kalarak halka maneviyat eğitimi vermiş, diğer taraftan da iş yerlerinde usta, kalfa ve çırak münasebetlerini ve buna bağlı olarak iktisadî hayatı düzenleyen kuralları öğretmiştir. Anadolu'da hızla yayılan bu teşkilâtın mensupları, şehirlerde olduğu gibi köylerde ve uç bölgelerde de büyük nüfuza sahip olmuşlar, Anadolu'da bilhassa XIII. yüzyılda devlet otoritesinin iyice zayıfladığı bir dönemde şehir hayatında yalnızca iktisadî değil, siyasî yönden de önemli faaliyetlerde bulunmuşlardır.²¹

Fütüvvet anlayışının bir devamı olarak Ahiliğin teşkilatlanma süreci ile ilgili bu bilgilerden sonra şimdi de Anadolu Ahi anlayışını ortaya çıkaran sebepler üzerinde durmaya çalışalım. Kaynaklar, Anadolu Ahilik anlayışının ortaya çıkması hakkında farklı tezler ileri sürmüşlerdir. Burada bu görüşleri üç başlık altında toplamak mümkündür.

Birincisi, Türklerin Anadolu'ya gelişi ile ortaya çıkan nüfus yerleşim politikalarının ortaya çıkardığı sonuç. Bu durum, Ahiliğin ortaya çıkmasında şöyle etkili olmuştur: Asya'dan gelen sanatkâr ve tüccar Türklerin, yerli sanatkâr ve tüccarlar karşısında tutunabilmeleri ve onlarla yarışabilmeleri için kendi aralarında bir teşkilat kurmaları ve aralarında güçlü bir dayanışma ruhu tesis etmelerini gerekli kılıyordu. Dolayısıyla başlangıçta, debbağ, saraç ve kunduracıları kapsayan ve bir teşkilat olarak ortaya çıkan ahi birlikleri, zamanla gelişerek bütün esnafı ve üye olmak isteyen diğer kesimleri de bünyesine alarak çok yönlü bir kurum haline geldi.²²

İkincisi, o günün Anadolu'sundaki mevcut siyasi durumdan kaynaklı olarak birbirleri ile sürekli çatışan gurupların varlığı, ciddi bir sorun teşkil etmekteydi. Dolayısıyla bu sorunun çözülmesi aynı zamanda Ahi teşkilatlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Zira birbirleri ile sürekli çatışan gurupları uzlaştırmak, aşiret bağları yerine, yerleşik hayat tarzına uygun kuşatıcı değerler meydana getirmek ve toplumda huzurun sağlanmasında yardımcı olmak gibi yapılması gereken önemli değişiklikler, Ahilik teşkilatların ortaya çıkmasını ve mevcut sorunların çözüme kavuşturulmasını zorunlu kılmıştır.²³

21 Bayram, *Ahi Evren*, 30; Kazıcı, "Ahilik", I, 541; Köksal, *Ahi Evren ve Ahilik*, 60.

22 Kadir Özköse, "Ahilikte Ahlak ve Meslek Eğitimi", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/2 (2011): 6; Abdullah Kaya, "Anadolu'nun Türk ve İslam Yurdu Haline Gelmesinde Ahiliğin Rolü ve Önemi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7/29, 552-554; Kuzu, *Ahi Evren*, 40.

23 Özköse, "Ahilikte Ahlak ve Meslek Eğitimi", 6; Kaya, "Anadolu'nun Türk ve İslam Yurdu Haline Gelmesinde Ahiliğin Rolü ve Önemi", 553; Kuzu, *Ahi Evren*, 40.

Üçüncüsü sebep ise, tasavvufî fütüvvet geleneği ile sufî şahsiyetlerin ortaya koyduğu çaba ve gayrettir. Özellikle amelî tasavvufun aksiyoner öncüleri diyebileceğimiz sufî şahsiyetler -ki Ahi Evren de bunlardan biridir- bulundukları yerlerde İslam dininin bir arada yaşama kültürünün temel esaslarını oluşturan paylaşma ve dayanışma ruhunu her yerde ön planda tutmuşlardır. Bu çaba ve gayret İslamlaşma sürecinde Anadolu'da Ahi Evren ve diğer sufîlerin şahsında kendisini göstermiş, dışarıdan Anadolu'ya gelenler ile Anadolu'daki yerleşik halk arasında bir paylaşma ve dayanışma ruhu oluşturmuşlardır. Bu çaba ve gayret sonucunda paylaşım kültürü, dayanışma ruhu, mesleki donanım, gibi temel esaslar ön plana çıkarak Ahi teşkilatların şahsında yeni yerleşim yurdundaki insanların kişiliğini oluşturmuştur.²⁴

Ahiliğin teşkilatlanma sürecindeki önemli bir diğer husus ise bu anlayışın, inanç, ibadet, ahlak ve meslek kaidelerinin yazıldığı fütüvvetname-lerdir. Bu eserler, bir taraftan Ahi erkân ve adabının devamlılığını sağlayan el kitapları hüviyetinde olup, diğer taraftan da 13-16. yy Anadolu'sunun dinî ve kültürel tarihi için önemli bilgiler içeren ilk elden kaynaklardır. İlk Fütüvvetnâmeler, daha çok Arapça ve Farsça olarak telif edilmişlerdir. Türkçe Fütüvvetnâmeler ise gerek edebiyat dilinin gelişmesine bağlı olarak, gerekse de üslûplarındaki gramer özellikleri bakımından daha çok 13. yy'dan sonra telif edilmişlerdir.²⁵

Ahilik anlayışında teşkilâta girecek kimse ilk önce bu kitaplarda belirtilen dinî ve ahlâkî emirlere uymak zorundaydı. Bu eserlerde teşkilat mensuplarının sahip olması gereken vasıflarla, uyması gereken kurallar ele alınmaktaydı. Kişi, bu vasıflara sahip olmadığı zaman bu anlayışın içinde yer alamazdı. Fütüvvetnâmelere göre, teşkilât mensuplarında bulunması gereken vasıflar ise şunlardı: Vefa, doğruluk, emniyet, cömertlik, tevazu, ihvana nasihat, onları doğru yola sevk etme, affedici olma ve tövbe gibi hasletlerdir. Şarap içme, zina, yalan, gıybet, hile gibi davranışlar ise meslekten atılmayı gerektiren kötü hasletlerdi.²⁶

Görüldüğü gibi Ahiliğin teşkilatlanma süreci, uzun bir tecrübeye dayanarak ortaya çıkmıştır. Emeviler döneminde fütüvvet birlikleri şeklinde

24 Özköse, "Ahilikte Ahlak ve Meslek Eğitimi", 6; Kaya, "Anadolu'nun Türk ve İslam Yurdu Haline Gelmesinde Ahiliğin Rolü ve Önemi", 554; Kuzu, *Ahi Evren*, 40.

25 Saffet Sarıkaya, "Ahiliğin Dünya Görüşünü Oluşturan Dinî ve Ahlakî Değerler", erişim: 30 Kasım 2018. <http://www.msaffets.com/wp-content/uploads/Ahidegerleri.pdf>.

26 Kazıcı, "Ahilik", I, 541; Kuzu, *Ahi Evren*, 58-60.

ortaya çıkan bu anlayış, Abbasiler döneminde siyasi iradenin de etkisiyle daha düzenli ve sistemli bir hale gelmiştir. Daha sonra fütüvvet ehlinin Anadolu'ya gelmesi ile yeni coğrafyanın zorunlu şartlarına bağlı olarak Ahilik ismi ile sistemleşmiş ve yeni bir teşkilat şeklini almıştır. Şüphesiz Anadolu Ahiliğinin teşkilatlanmasında, Ahi Evren ve yol arkadaşlarının çok büyük bir katkısı vardır. Zira Anadolu'da Ahilik olarak teşkilatlanan bu anlayış, bir taraftan Asya'dan buraya gelen göçlerin belli bir iskân politikası çerçevesinde yerleşmelerini sağlamış, diğer taraftan bu coğrafyada tutunmaları için sahip olmaları gereken temel eğitimi vermiştir. Bu amaçla evvela tekke ve zaviyelerde temel dinî bilgiler öğretilmek suretiyle değerler eğitimi verilmiş, daha sonra ahlakî ve meslekî eğitim verilmek suretiyle iktisadî hayat düzenlenmiş, ardından mevcudun korunması için idarî ve siyasî alanda güçlü olmanın yolları öğretilmek suretiyle buraların kalıcı yurt haline gelmesi sağlanmıştır.

Çalışmamızın buraya kadar olan kısmında, Ahi Evren ve kurmuş olduğu Ahilik anlayışının teşkilatlanma süreci hakkında mevcut kaynaklardan hareketle bazı bilgiler verildi. Çalışmanın bundan sonraki kısmında ise Ahiliğin, Anadolu'nun İslamlaşma sürecinde ahlakî ve meslekî eğitim, iktisadî ve ticarî hayat ile siyasî ve idarî alanlardaki rol modellikleri üzerinde durulacaktır.

5. AHİLİĞİN ANADOLU'NUN İSLAMLAŞMASINDAKİ ROL MODELİĞİ

5.1. Ahlakî ve Meslekî Eğitim Alanında Rol Modellik

Ahilik, genelde bir meslek kuruluşu olarak anılsa da aslında temelinde güçlü bir ahlak anlayışı vardır. Çünkü Ahilik biraz da Fütüvvet teşkilatının Anadolu'daki yansıması olarak da kabul edilir.²⁷ Bu yüzden Ahiler, Fütüvvet teşkilatının öğretilerden kaynaklı inanç, ibadet ve ahlak ile ilgili kuralları, meslek yaşamı alanında da uygulamışlardır. Dolayısıyla Ahilere göre meslekte esas olan doğruluktur. Zira doğruluk prensibine riayet edilerek yapılmayan işlerde, hayır ve bereket olmaz. Bu anlayışın bir sonucu olarak Anadolu'daki İslamlaşma sürecinin belki de en zor döneminde ortaya çıkan Ahilik, coğrafyanın o günkü şartlarını da göz önünde bulundurarak evvela İslam'daki fütüvvet anlayışını, Müslüman Türk halkının sahip olduğu ahlaksal ve töresel değerler ile bütünleştirmiştir. Daha sonra Fütüvvet anlayışı

27 Uludağ, "Fütüvvet", 259- 263; Hasan Kamil Yılmaz, "Fütüvvet Ahlakı ve Teşkilatı" erişim: 20 Kasım 2018, <http://hasankamiliymaz.com/futuvvet-ahlaki-ve-teskilati.html>.

tarafından ortaya konulan iyi huy ve erdemleri, bir yaşam gerçeği olarak ele almış ve hayatın bütün alanlarında olduğu gibi ahlakî ve meslekî alanlarda da kullanılacak esaslar haline getirmişlerdir.²⁸

Ahilikte eğitim, genel olarak iki şekilde ele alınmıştır. Birisi, zaviye veya benzeri yerlerde dinin, inanç ve ibadet esasları ile ilgili verilen eğitim, diğeri ise daha çok iş yerlerinde verilen ahlakî ve meslekî eğitim. Ahiler, işyerlerinde verilen mesleki eğitimi, sadece bir meslek sahibi olmak için değil, aynı zamanda bu mesleği dinin emir ve yasakları çerçevesinde ahlak kurallarına uygun olarak öğrenme ve öğretmeyi ilke edinerek yerine getirmişlerdir. İşte Türklerdeki Ahilik anlayışının belki de en büyük farkı, sadece meslek sahibi değil, aynı zamanda bu mesleği, ahlak esaslarına uygun olarak yerine getiren insanlar yetiştirmek olmuştur. Bu şekilde Ahi teşkilatlarında eğitim alan gençler, bir taraftan meslek öğreniyor ve üretime katkı sağlıyorlardı, diğer taraftan da öğrenmiş oldukları dinî ve ahlakî kuralları meslekî hayatlarında da yaşayarak toplum içerisinde örnek birer şahsiyet haline geliyorlardı.²⁹

Dolayısıyla Ahilikteki ahlak eğitiminin temel hedefini iyi insan yetiştirmek oluşturmıştır. Bu sebepten ötürü Ahi teşkilatına mensup bireylere, öncelikli olarak toplumun içinde ve dışında nasıl davranması ve hangi özelliklere sahip olması gerektiği öğretilmiştir. Zira Ahilik anlayışında iyi insan olmanın yolu, sadece bilgi sahibi olmaktan geçmiyor, aynı zamanda bildiğini uygulamaktan da geçiyor. Çünkü Ahilik anlayışında insan, fikrini, zihnini, duygularını ve organlarını yaratılış amacına uygun bir şekilde kullanmayı bilir ve bu bilgisini uygularsa, ancak o zaman üstün bir kişilik sahibi olarak kabul edilir.³⁰

Ahi teşkilatları, kendi mensuplarına ahlakî eğitim anlayışını kazandırmak için farklı metotlar kullanmışlardır. Örnek şahsiyetleri rol model gösterme, nasihat etme ile kötülükten sakındırma gibi hususlar ahilerin kullandığı başlıca eğitim metotlarındandır. Ahilik ahlak eğitiminde en çok kullanılan metotların başında ise örnek şahsiyetleri rol model olarak gösterme gelir.

28 Ahilik. "Ahilikte Ahlak Anlayışı" erişim: 10 Nisan 2018, <http://ahilik.net/ahilerde-ahlak-anlayisi/>; Ahilikte iş ve meslek ahlakı hakkında daha geniş bilgi için bkz. *Ahilik ve Meslek Ahlakı*, Editörler: Ömer Akdağ- Meltem Kurtuluş, KTO Karatay Üniversitesi Yayınları, Konya 2016, 169-219.

29 Köksal, *Ahi Evren ve Ahilik*, 114; Neşet Çağatay, *Ahilik Nedir*, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990), 33; Adnan Gülerman - Sevda Taştekel, *Ahi Teşkilatının Türk Toplumunun Sosyal ve Ekonomik Yapısı Üzerindeki Etkileri*, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1995), 6.

30 Kuzu, *Ahi Evren*, 80.

Bu yöntemde kazandırılmak istenilen davranışlar, hangi kişilikte meydana gelmişse, o şahsiyet örnek gösterilir ve ahi olacak kişinin o şahsiyet gibi olması istenirdi. Bu konuda özellikle Hz. Peygamberin hayatı en başta gelen yöntemdi. Sonra dört halife ve diğer sahabelerin örnek şahsiyetleri rol model olarak öğretilirdi.³¹ Ahi teşkilatlarında bu şekilde eğitim alarak yetişen esnaf kesimi, aldıkları bu eğitimi aynı zamanda dinî ve meslekî yaşayışlarında uygulamak suretiyle bu konuda topluma örnek oluyorlardı.

Ahi teşkilatlarında verilen dinî ve ahlakî eğitim, genelde zaviye denilen mekânlarda verilir. Zaviyelerdeki eğitim sürecinde, teorik ve soyut bilgilerden ziyade insanî değerler ve ahlaka yönelik uygulamalı eğitim tercih edilirdi. Zaviyelerin dışında özellikle köy ve benzeri ücra yerlerde bu eğitim “yârân odaları” adı verilen köy odaları ya da misafirhanelerde verilir. Çalışan kesimlere ise bu eğitim işyerlerinde verilir. Yani işyerlerinde sadece meslekî eğitim değil aynı zamanda dinî eğitim de verilir. İşyerlerinde verilen bu eğitim ise daha çok ustaların meslekî eğitim ile beraber yanlarında çalışanlara verdikleri dinî ve ahlakî eğitim şeklindeydi.³²

Ahilik, Anadolu'nun İslamlaşma sürecinden günümüze kadar Müslüman Türklerin eğitim tarihinde, birçok önemli yenilik getirmiştir. Bu yeniliklerin en önemlilerinden bir tanesi de, üyelerine ahlakî ve meslekî davranış kurallarını kazandırmayı hedeflemiş olmasıdır. Bunun temelinde ise Ahiliğin dinî bir teşkilat olması yatar. Bu çerçevede Ahi eğitim ve öğretimini incelediğimizde ise karşımıza genel olarak İslâm eğitiminin prensipleri çıkar. Bu yüzden Ahi kurumunun eğitimi, İslâm eğitiminin bütünlüğü içerisinde değerlendirilmelidir. İslam eğitim anlayışının getirdiği en önemli yeniliklerden bir tanesi de bilen, bilmeyene öğretmesi prensibiydi. Ahilik, bu prensibin yanına, “bilenin bilmeyenin elinden tutması” ilkesini de ekleyerek bunları birleştirmiş ve mensuplarına hem bilmeyi, hem de uygulamayı beraber öğretmiştir.³³

Ahilik anlayışında, her insanın bir mesleğinin olması ilkesi temel esas olarak kabul edilmiştir. Ahilik, bu ilke çerçevesinde işsizliği ahlaksızlık kabul etmiş, herkesin mutlaka bir iş veya meslek sahibi olması prensibini sıkı bir şekilde uygulayarak başkasına yük olmadan helal yoldan para kazanmayı

31 Kuzu, *Ahi Evren*, 82.

32 Köksal, *Ahi Evren ve Ahilik*, 114; Çağatay, *Ahilik Nedir*, 33; Gülerman - Taştekel, *Ahi Teşkilatı*, 6. Ahilikte Eğitim konusu hakkında geniş bilgi için bkz. Meral Armağan Bakır, *Ahilik ve Meslekî Eğitim*, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1991.

33 Kuzu, *Ahi Evren*, 75-76.

bir hayat felsefesi haline getirmiştir. Ahilik, benimsemiş olduğu bu felsefî düşünceyi Anadolu coğrafyasının İslamlaşma sürecinde hâkim hale getirmiş ve bu şekilde toplumdaki fertlerin ahlakî ve meslekî değerlerinin şekillenmesinde büyük rol oynamıştır.³⁴

Yine Ahi teşkilatının önemli bir diğer prensibi ise Ahiliğe girişte şart olarak iyi ahlaklı olma, yardım severlik ve cömertlik gibi bazı özelliklerin aranmasıdır. Bu durum hem cemiyette temiz, ahlaklı ve yardımsever insanların sayısının artmasına katkıda sağlamış, hem de yardımsever ve cömert kişilerin gayretleri neticesinde toplumda zaviye, han ve hamamlar yapılmış ve bunların bakımı için zengin vakıflar kurulmuştur.³⁵

Ahilik teşkilatı, uygulamaya koymuş olduğu prensiplerle, aynı zamanda gençliğin elinden tutmuş, onları nefis ve şeytandan gelebilecek kibir, bencillik, hasetlik, yalancılık gibi kötü alışkanlıklardan kurtarmıştır. Bunun yerine, iyi vasıflara ve hasletlere sahip, sözü ve özü doğru olan, vefalı, cömert, güler yüzlü, tatlı dilli, kendisini kimseden üstün, görmeyen ve her türlü kötü akımların tesirinden ve başıboşluktan kurtulmuş bir gençlik ikame etmiştir. Ahilik teşkilatı, bu yönüyle kendisine mensup olan fertleri, iyiye ve güzele doğru yönlendirmiş ve bu sayede toplumun saadet ve sükûn içerisinde bir hayat sürmesine yardımcı olmuştur.³⁶

Ahiliğin meslek ve ahlak eğitiminde önemli bir diğer husus ise Ahi fütüvvetnâmeleridir. Bu kitaplarda, sadece ahlak kuralları yazılmamış, aynı zamanda toplumda cari olan belli başlı bazı görgü kuralları da ele alınmıştır. Mesela yeme-içme, konuşma, giyinme, yolda yürüme, alışveriş yapma, büyüklere ziyaret etme, hasta ziyareti, başsağlığı ziyareti, misafirlik ve mezarlık ziyareti gibi ahiliğin uyulması gereken pek çok kural bu eserlerde yazılırdı ve bu hususlar aynı zamanda başlıca adab-ı muaşeret kuralları olarak kabul edilirdi.³⁷

34 Hülâgü, *Ahi Evran ve Ahilik*, 3; Ekinci, *Ahilik*, 61.

35 Hülâgü, *Ahi Evran ve Ahilik*, 3; Gülerman-Taştekil, *Ahi Teşkilatı*, 47.

36 Hülâgü, *Ahi Evran ve Ahilik*, 3; Gülerman-Taştekil, *Ahi Teşkilatı*, 45.

37 Faysal Çeker, "Ahlakî ve Sosyal Bir Teşkilat Olarak Ahilik", *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7/12 (2017): 96; Yusuf Ekinci, *Ahilik*, (Ankara: Sistem Ofset Yayıncılık, 2011), 39-41. Bu anlamda bilinen en eski fütüvvetnâme, Ebu Abdurrahmân Süleymî'nin "Kitâbu'l-fütüvvesi"dir. Eser, Süleyman Ateş tarafından tercüme edilerek neşredilmiştir. Yine Hâce Abdullah el-Ensârî'nin "Fütüvvetnâme"si bu alanda yazılmış önemli bir diğer eserdir. Keza Şihâbuddin es-Sühreverdî'nin "Risâletü'l-fütüvve" si de bu alanda yazılmış önemli fütüvvetnamelerdendir. Bkz. Kadir Özköse, "Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında Tasavvufî Zümre ve Akımların Rolü", *Cumhuriyet*

Kısacası Ahilik, bir taraftan dinî-tasavvufî düşünce ile fütüvvet ilkele-rine bağlı kalmış, diğer taraftan tekke ve zaviyelerde şeyh-mürîd ilişkileri-ni, iş yerlerinde usta-kalfa ve çırak münasebetlerini düzenlemek suretiyle Anadolu'da ahlakî ve meslekî eğitimin temellerini atmıştır.³⁸

5.2. İktisadî ve Ticarî Alanda Rol Modellik

Ahilik anlayışı, hem ekonomik hedefleri, hem de toplumsal sorumluluk düşüncesini güzel ahlâk temelinde bir araya getirmek suretiyle hedefine ulaşmaya çalışmıştır. Bu yüzden Ahilikte, hem iş ahlâkı, hem de ticaret ahlâkı, iyi ahlak tutum ve davranışlara sahip olma ile kötü ahlâk tutum ve davranışlardan uzak durma üzerine kurulmuştur. Ahilikteki bu anlayış, referanslarını Kur'an ayetleri ile Hz. Peygamberin hadislerinden almaktadır. Zira Ahilik teşkilatına göre Müslümanların hayatın diğer alanlarında sergilemeleri gereken ahlakî tutum ve davranışları, ticaretle de göstermeleri gerekmektedir.³⁹

Ahilik, hem Anadolu'da kurulduğu dönemde, hem de sonraki dönemlerde bir taraftan esnaf birliklerinin idarî işlerini düzenlemiş, diğer taraftan ortaya koyduğu prensiplerle aynı zamanda ticarî ve iktisadî alanlarda da faaliyet göstermek suretiyle Anadolu'nun İslamlaşma sürecinde ekonomik anlamda ciddi bir katkı sağlamıştır.⁴⁰

Ahilik, bu süreçte Anadolu'nun sosyal hayatının düzenlenmesinde önemli fonksiyonlar üstlenmiş, cemiyeti bir bütün olarak ele almış, bütün sosyal grupların menfaatini düşünmüştür. Bir taraftan çatışmacılık, vurgunculuk, serbest rekabet ve aşırı kazancı reddetmiştir. Diğer taraftan da uzlaşmacı davranmış, sosyal ve ekonomik münasebetlerin kurulmasını hedeflemiştir. Bu sayede toplumda, din, ahlak ve gelenek kurallarıyla uyumlu sosyal bir adalet düzeni ortaya koymuştur.⁴¹

Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 7/1 (Haziran 2003): 21.

38 Hülagü, *Ahi Evran ve Ahilik*, 6; Kazıcı, "Ahilik", I, 540.

39 Ejder Okumuş, "Ahlâk Bağlımlı Dindarlık Açısından Ahiliğin İş ve Ticaret Ahlâkı", *Uluslararası Ahilikte İş ve Ticaret Ahlakı Sempozyumu Tebliğleri*, (Türkiye-Sivas, 27-28 Eylül 2018), ed. Mehmet Traşçı-Mustafa Said Akdoğan, (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2018), 28. Ahiliğin, iş ve ticaret ahlakı ile Ahi kültürünün günümüze yansımaları hakkında geniş bilgi için bkz. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, "Uluslararası Ahilikte İş ve Ticaret Ahlakı Sempozyumu Tebliğleri", erişim: 2 Aralık 2018, <http://kutuphane.cumhuriyet.edu.tr/yonetim/bilimselyayinlardosya/273479418.pdf>

40 Hülagü, *Ahi Evran ve Ahilik*, 6; Kazıcı, "Ahilik", I, 540.

41 Hülagü, *Ahi Evran ve Ahilik*, 6; Ekinci, *Ahilik*, 60; Gülerman-Taştekel, *Ahi Teşkilatı*, 46-48.

Bu yüzdendir ki Ahi dervişleri, yeni yurt edindikleri Anadolu coğrafyasında kalıcı olmanın iktisadî bağımsızlıkla mümkün olacağına inanmış, ticarî hayata önem vermiş ve bu alanda yoğun faaliyetler göstermişlerdir. Böyle bir uygulamanın neticesi olarak da bundan senelerce evvel bu günkü karma ekonomi sistemine yakın bir anlayış geliştirerek sermayeyi atıl bırakmayıp işletmek suretiyle iktisadi hayata canlılık kazandırmışlardır. Ahilikte ayrıca özel teşebbüs ve mülkiyet hakkı kabul edilmiş, devletin rolü ise, özel teşebbüsün yeterli olmadığı alanlarda amme hizmetlerini yerine getirmek biçiminde değerlendirilmiştir.⁴²

Ahiler, kurdukları teşkilat sayesinde, bir taraftan üyelerini sanat ve meslek alanlarında eğitip yetiştirmeye çalışırken diğer taraftan da üretici ile tüketici arasındaki münasebetlerin sosyal huzuru sağlayacak şekilde gelişmesinin devamını sağlamışlardır. Bu şekilde ortaya koydukları çalışma esasları sayesinde toplumda son derece insancıl ve demokratik esaslara dayalı bir disiplin oluşturmuşlardır. Ustaların, Ahi birlikleri tarafından belirlenen şartlarda ve belirli sayıda çırak çalıştırmaları, ayrıca ürettikleri eşyayı hem imalathanede ve hem de satış yeri niteliğindeki dükkânlarda bizzat ve imalatçı kârı üzerinden satışa çıkarmakla yükümlü tutulmuş olmaları neticesi Anadolu Türk toplumunda, Ahi Birlikleri çözülünceye kadar, sanayi alanında aracı sınıfın mevcudiyetine imkân tanınmamıştır.⁴³

Ahi teşkilatlarında her sanat dalından insan bulunuyordu. Ahi teşkilatlarında hem ahlakî, hem de meslekî eğitim alan bu kimseler, aynı zamanda manevî mertebesi yüksek bir mürşidin gözetiminde tasavvufî eğitim alır ve hayatları boyunca aldıkları bu eğitimin temel prensiplerine sadık kalmakla yükümlü olurlardı. Bu teşkilatlarda eğitim alanlar, aldıkları terbiye gereği, işinin ehli olmaya dikkat eder, kendi mesleğinin gereklerini yerine getirmeye çalışır ve ürettiklerinin kaliteli olması için çaba sarf ederdi. Zira çalışma hayatı ve hizmet sahalarında gösterecekleri en küçük bir ihmâl ve kusur, onları mürşidlerinin sevgi ve himmetinden mahrum bırakırdı. Dolayısıyla böylesi bir manevî terbiye ocağı ve mesleki sanat mektebinde eğitim gören değişik meslek zümreleri, çalışma hayatlarını ve meslekî faaliyetlerini adeta ibadet coşkusu içerisinde yerine getirmeye çalışıyorlardı.⁴⁴

42 Hülâgü, *Ahi Evran ve Ahilik*, 6; Ekinci, *Ahilik*, 65; Gülerman-Taştekil, *Ahi Teşkilatı*, 50.

43 Hülâgü, *Ahi Evran ve Ahilik*, 7; Ekinci, *Ahilik*, 70; Gülerman-Taştekil, *Ahi Teşkilatı*, 51.

44 Özköse, "Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında Tasavvufî Zümre ve Akımların Rolü", 20; İbrahim Durak – Atilla Yücel, "Ahiliğin Sosyo-Ekonomik Etkileri ve Günümüze Yansımaları", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15/2 (2010): 157.

Ahi birlikleri, Anadolu Selçuklu devleti zamanında, çeşitli mesleklerle ait ihtilafları çözüme kavuşturmuş ve esnaf teşkilatlarının devlet ile olan münasebetlerin düzenlenmesine yardımcı olmuşlardır. Bu sayede daha çok Bizans localarına bağlı dönemin Rum ve Ermeni ustalarının elinde bulunan ticaret faaliyetler, zamanla Türk sanatkârların eline geçmiştir. Bu imkân neticesinde Türk esnaf ve sanatkârları, gerek aralarında sağladıkları karşılıklı yardımlaşma, gerekse dayanışmacı bir anlayışla faaliyet göstermeleri neticesinde sanat ve ticaret hayatında imtiyazlı bir konuma gelmişler ve iktisadî alanda söz sahibi olmuşlardır. Tabi bu durumun doğal bir neticesi olarak Bizans localarına bağlı Müslüman olmayan esnafın rekabet edebilme gücü ise giderek zayıflamıştır.⁴⁵

Ahilik, ticarî alanda ortaya koyduğu bu ve benzeri faaliyetlerle bir taraftan Türklere, yeni yurtları Anadolu'da kendi sanat ve ticaretleri için farklı bir yaşam alanı açmaya çalışmıştır. Diğer taraftan da Türklerin bu yeni yerleşim yerinde huzur ve sükûn içerisinde yaşamalarına ve burada kurulmuş bulunan Konya, Kayseri ve Sivas gibi birçok şehrin gelişip ticaret ve sanayi merkezi haline gelmesine önemli katkılarda bulunmuştur.⁴⁶

5.3. Siyasî ve İdarî Alanda Rol Modellik

Ahilik, ortaya koyduğu teşkilatçı anlayış ile Anadolu'da süratle yayılmış, bir taraftan şehir merkezlerinde, diğer taraftan da köylere ve uç bölgelere kadar büyük bir nüfuz alanına sahip olmuştur. Anadolu'da bu şekilde teşkilatlanmış Ahilik, devlet otoritesinin zayıfladığı dönemlerde, toplumun sadece meslekî ve iktisadî hayatıyla ilgili alanlarda değil, aynı zamanda siyasî ve idarî alanlarla da ilgilenmiştir. Ahi teşkilatları, anarşi ve kargaşanın zuhur ettiği dönemlerde toplumun huzur ve bekası adına siyasî ve askerî güçlerini sahada kullanmak suretiyle önemli fonksiyonlar üstlenmişlerdir. Özellikle idare teşkilatının henüz tam olarak yerleşmediği ilk devirlerde, bilhassa da Moğol istilasları sırasında, Ahi teşkilatları şehirlerde ve küçük kasabalarda mahalli halk idaresinin temsilcisi konumunda olmuşlardır.⁴⁷

45 Hülagü, *Ahi Evran ve Ahilik*, 8; Güllü, *Ahi Birlikleri*, 120; Gülerman-Taştekel, *Ahi Teşkilatı*, 50; Sabahattin Güllü, *Sosyoloji Açısından Ahi Birlikleri*, (İstanbul: Ötüken Yayınları, 1977): 120.

46 Hülagü, *Ahi Evran ve Ahilik*, 8; Çağatay, *Ahilik Nedir*, 31; Güllü, *Ahi Birlikleri*, 126; Ahilerin iktisadi hayattaki rolü için bkz. Hasan Kamil Yılmaz, "Fütüvvet Ahlakı ve Teşkilatı: İktisadî Hayatta Ahilerin Rolü ve Faydaları", erişim: 10 Nisan 2018 <http://hasankamiliymaz.com/futuvvet-ahlaki-ve-teskilati.html>.

47 Kazıcı, "Ahilik", I, 541; Hülagü, *Ahi Evran ve Ahilik*, 4; Kuzu, *Ahi Evren*, 88.

Ahi teşkilatlarının yapmış oldukları faaliyetlerin, Anadolu'nun İslamlaşma sürecine olduğu kadar devletin bekasına da katkı sağladığını gören Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubat, pek çok alanda bu teşkilatları desteklemiş ve onlara katkı sağlamıştır. Ancak bu büyük devlet adamı oğlu II. Gıyasettin Keyhüsrev tarafından öldürülünce, Gıyasettin, Ahilere karşı babasının devam ettirdiği tutumdan vazgeçmiş, hatta onları rahatsız edecek bir takım uygulamalara girişmiştir. Bu yüzden Ahiler de kendisine karşı mücadele etmek zorunda kalmışlardır. II. Gıyasettin, Köseadağ savaşında Moğollara yenik düşünce, Ahiler bu defa Tokat ve Sivas'ı ele geçiren Moğollara karşı mücadeleye etmiş ve Kayseri'yi başarılı bir şekilde savunmuşlardır. Ahiler, Selçuklular döneminde olduğu gibi, Osmanlı döneminde de zaman zaman asayiş sağlama adına bazı olaylara müdahale etmişlerdir. Özellikle Düzmece Mustafa olayında asilere karşı Bursa'yı savunmuşlardır.⁴⁸

Yine Selçuklu idarecilerinin kendi aralarındaki iktidar kavgaları sırasında ortaya çıkan yönetim boşlukları, ahi birlikleri tarafından doldurulmuştur. Bu durum, merkezi hükümetin gücünü kaybettiği durumlarda ahiliğin, aslında bir nevi yerel yönetim görevini yürüttüğünü ortaya koyması açısından da önemlidir. Kaynaklar, o dönemde ahilerin yönetimdeki rollerini şu şekilde anlatır: Ahilerin yaşadığı yerlerdeki törelerden biri de, bir şehirde hükümdar bulunmadığı takdirde, o şehir, ahiler tarafından yönetilirdi. Dolayısıyla bu tür yerlerde yaşayan Ahiler, o şehirdeki bütün sorumlulukları üzerlerine alırlardı. Yerine göre ve imkânlar ölçüsünde geleni gideni misafir ederler, ihtiyaç sahiplerini giydirebilirler, yolda kalanlara gidecekleri yere kadar binek tahsis ederlerdi. Kısacası o şehrin yöneticisinin yapacağı bütün sorumlulukları yerine getirmeye çalışırlardı.⁴⁹

Güçlü bir teşkilat yapısına sahip olduğu için devlet otoritesinin olmadığı yerlerde yönetim boşluğunun oluşmaması için şehirleri, idarî bakımdan kendi kendine yeterli bir hale getiren ve halkı, kötü insanların şerrinden koruyan Ahi birlikleri, ilginçtir ki hiçbir zaman siyasi bir teşekkül gibi hareket etmemiş, asla beylik kurmak için herhangi bir teşebbüste bulunmamışlardır. Bu durum Ahilerin hizmet anlayışları hakkında çok önemli ipuçları vermekte ve günümüze de çok anlamlı mesajlar iletmektedir. Bundan da anlaşılıyor Ahiler, merkezi hükümetin en zayıf olduğu dönemde bile güçlerini devlete karşı asla kullanmamışlardır. Dolayısıyla dünyaya karşı hırs kapısını bu şe-

48 Kazıcı, "Ahilik", I, 541; Hülagü, *Ahi Evran ve Ahilik*, 5; Kuzu, *Ahi Evren*, 88.

49 Ekinci, *Ahilik*, 100.

kilde kapatan ahilerin, siyasi faaliyetlerindeki amaçları da sadece toplumun huzur içerisinde yaşamasını sağlamaya yönelik olmuştur.⁵⁰

Ahilik anlayışında devlete bakış açısının ayrı bir yeri vardır ve bu anlayış hem Selçuklu, hem de Osmanlı toplumunun inşa sürecinde önemli bir yere sahiptir. Günümüzde bile Anadolu insanında bu anlayışın etkilerini ve izlerini görmek mümkündür. Zira bu anlayışta devlet, fertleri koruyup gözeten bir baba ocağı, devlet başkanı da halkına karşı adaletli ve merhametli davranan ve bu yüzden de saygı ve itaate layık bir yönetici ve lider konumundadır. Ahilerin ortaya koyduğu bu yönetim anlayışında devlet bahse konu görevleri yerine getirirken, fertler de devlete karşı itaatkâr davranır, isyandan kaçınır ve zor zamanlarda devletin yanında durup, her türlü maddî ve manevî fedakârlığı yaparlar. Ahilikteki bu anlayış, sadece Selçuklular zamanındaki değil, Osmanlılar dönemindeki siyasî faaliyetlerin de temelini oluşturmuştur.⁵¹

Ahi birlikleri, Selçuklu devlet yönetiminde önemli görevler üstlendikleri gibi, Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde de kurumsallaşma ve teşkilatçılık adına oldukça önemli roller oynamışlardır. Dolayısıyla Osmanlı devleti de Ahiliğin bu tecrübesinden istifade etmiştir. Bu yüzden Osmanlı'nın kuruluş dönemindeki yöneticilerinden, Osman Gazi, Orhan Bey, I. Murat, gibi yöneticiler aynı zamanda birer Ahidirler. Hatta kuruluş döneminde merkezî idare ile devlet kadrolarının tamamı, bu teşkilatın liderleri ile aşiret beylerinden meydana gelmiştir. Aynı zamanda ilk Osmanlı ordusunun kurulmasına da büyük katkıda bulunan Ahiler, Anadolu'da iç güvenliğinin sağlanmasında öncülük etmişler, böylece devletin bütün gücünü dış tehlikelere karşı kullanmasına yardımcı olmak suretiyle günümüzde bile istifade etmemiz gereken büyük bir devlet aklı ortaya koymuşlardır.⁵²

Ahi birlikleri, Osmanlı Devletinde toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel hayatının düzenlenmesinin yanında, askeri alanlarda da önemli görevler üstlemişler ve ilk defa 1389 tarihinde Kosova savaşında görev almışlardır. Bu birlikler, sadece savaşlara katılmakla kalmamışlar, aynı zamanda muhtelif yerleşim merkezlerinde bulunan teşkilatları vasıtasıyla sefere çıkan Osmanlı

50 Ekinci, *Ahilik*, 101.

51 Ekinci, *Ahilik*, 101.

52 Ekinci, *Ahilik*, 101; Hülâgü, *Ahi Evran ve Ahilik*, 5; Kuzu, *Ahi Evren*, 89. Ahiliğin, Osmanlı Devletinin kuruluşundaki rolü hakkında geniş bilgi için bkz. Galip Demir, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu ve Ahilik*, (İstanbul: Ahi Kültürünü Araştırma ve Eğitim Vakfı Yayınları, 2000)

ordusunun ikmal ihtiyaçlarını da karşılamışlardır. Bunun yanında, Divan-ı Hümayunca lüzum görüldüğü takdirde, kâfi miktardaki üyesini, ordunun ihtiyacı olan mal ve hizmetleri üretmek üzere sefere gönderirlermiş. Bundan dolayıdır ki Osmanlı Devleti'nin yükselme devrinde sefere çıkılacağı zaman, ilgili yerlerdeki Ahi birliklerinden, ellerinde ne kadar savaş malzemesi ile yiyecek ve içecek olduğuna dair bilgi alınır, ihtiyaç durumunda bu mal ve hizmetlerin ahi birliklerince karşılanması yoluna gidilirdi. Süreç içerisinde Osmanlı Devletinin merkezi yönetimi güçlenince, Ahi birliklerinin devlet içerisindeki idarî ve siyasî rolleri de zamanla yerini ticarî ve iktisadî alanlardaki çalışmalara bırakmıştır.⁵³

SONUÇ

Anadolu'nun İslamlaşma sürecinde Ahi Evren ve Ahiliğin rol modelliği çalışmamız ile kısaca şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Ahi Evren, ilk eğitimini, ailesinin yanında yapmış, bu arada dericilik mesleğini öğrenmiş, ardından Herat şehrine giderek buradaki âlimlerden aklî ve naklî ilimleri öğrenmiştir. Bu süreçte aynı zamanda Yeseviyye tarikatı şeyhleri ile tanışmış ve onlardan bu tarikatın eğitimini almıştır.

Daha sonra Bağdat'a geçen Ahi Evren, burada devrin ileri gelen âlimlerinden ilim öğrenmiştir. Bu arada Abbasî halifesi Nasır tarafından kurulan fütüvvet teşkilatına geçmiş ve teşkilatın Anadolu'ya gönderdiği gönüllülerinden biri olarak hocası Evhadu'd-Din Kirmanî ile berber Kayseri'ye gelerek buraya yerleşmiştir.

Ahi Evren, yeni yurt edindiği Anadolu coğrafyasında, bir taraftan tekke ve zaviyelerde İslâmî-tasavvufî düşünceye ve fütüvvet ilkelerine bağlı kalarak halka inanç ve ibadet esaslarını öğretmek suretiyle maneviyat eğitimini vermiş, diğer taraftan da iş yerlerinde usta, kalfa, çıрак münasebetlerini ve buna bağlı olarak iktisadî hayatı düzenleyen ahlakî ve meslekî kuralları öğretmiştir.

Ahi Evren'in bu eğitim metodu zamanla Ahiliğin yayıldığı bütün Anadolu şehirlerinde uygulanmış, bu teşkilata mensup olanlar hem meslek sahibi olmuşlar, hem de ahlakî ve manevî bir terbiyeden geçerek toplumda iyi birer insan olarak yetişmişlerdir.

53 İkinci, *Ahilik*, 102; Hülagü, *Ahi Evren ve Ahilik*, 6; Çağatay, *Ahilik Nedir*, 47; Gülerman-Taştekel, *Ahi Teşkilatı*, 6; Kuzu, *Ahi Evren*, 90.

Dolayısıyla Ahi Evren, hem ilim ehli, hem meslek erbabı, hem de mürşitlik vasfı ile Anadolu coğrafyasının İslamlaşma sürecinde büyük bir rol modellik vazifesi görmüştür.

Ahi Evren tarafından kurulan Ahilik teşkilatı, öncelikli olarak insan eğitime önem vermiş ve iyi insan yetiştirmeyi hedeflemiştir. Bu yüzden bireye evvela toplumun içinde ve dışında nasıl davranması gerektiği gibi hususlar öğretilmiştir. Bu eğitim sürecinde Ahi fütüvvetnâmeleri de önemli bir yer tutmuştur. Zira bu eserlerde, ahlak kurallarının yanı sıra aynı zamanda adabı-ı muaşeret ve görgü kuralları da ele alınmıştır.

Ahilik, prensip olarak her insanın bir mesleğinin olması gerektiği ilkesini kabul etmiş, helal yoldan mal kazanmayı ön gören bir anlayışla toplum fertlerinin ahlakî ve meslekî değerlerinin şekillenmesinde büyük rol oynamıştır. Ahilikteki bu durum, cemiyette temiz, ahlaklı ve yardımsever kişilerin sayısının artmasına katkıda bulunmuş, bunun neticesinde ise toplumda pek çok hayır kurumu inşa edilmiştir.

Ahi dervişleri, yeni yurt edindikleri Anadolu coğrafyasında kalıcı olmanın iktisadî bağımsızlıkla mümkün olacağına inandıklarından dolayı, ticarî hayata da önem vermişler ve bu alanlarda yoğun faaliyet göstermişlerdir. Özellikle çalışma kuralları alanında ortaya koydukları adalet ve hakkaniyet ilkelerine riayet ile toplumda şefkate ve merhamete dayalı bir disiplin oluşturmuşlardır.

Bu prensipler çerçevesinde faaliyetlerine devam eden Ahilik, Anadolu'da devlet otoritesinin zayıfladığı dönemlerde, toplumun siyasî ve idarî yönleri ile de ilgilenmiştir. Bu anlamda Selçuklular döneminde Moğollara karşı Kayseri'yi, Osmanlı döneminde ise Düzmece Mustafa olayında Bursa'yı savunmuşlardır. Yine Selçuklu idarecilerinin kendi aralarındaki iktidar kavgaları sırasında ortaya çıkan yönetim boşlukları, ahi birlikleri tarafından doldurulmuştur.

Ahiler, Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde de önemli görevler üstlenmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin yükselme devrinde sefere çıkıldığı zamanlar, gidilecek yerlerdeki Ahi birliklerine haber verilmesi ve ne kadar savaş malzemesi ile yiyecek ve içeceğe sahip olunduğuna dair bilgi alınması, ihtiyaç durumunda bu mal ve hizmetlerin ahi birliklerince karşılanması gibi durumlar, bu teşkilatın Osmanlı devletinde çok önemli görevler yerine getirdiğini ortaya koymaktadır.

Bütün bunlarla beraber, güçlü bir teşkilat yapısına sahip olan Ahi birlikleri, hiçbir zaman siyasi bir teşekkül gibi hareket edip sahip olduğu güç

ve imkânlarla ayrı ve müstakil bir beylik kurmak için kullanmamıştır. Bu durum, Ahi teşkilatlarının maksatlarının dünyevi herhangi bir çıkar ve beklenti olmayıp, daha çok Allah rızasına uygun bir anlayış ile hareket etmek olduğunu göstermektedir.

Bu anlayışla hareket eden Ahilik, Türklerin yeni yurtları Anadolu'da huzur ve sükûn içerisinde yaşamalarına ve bu yeni yerleşim alanında kurulmuş bulunan Konya, Kayseri ve Sivas gibi birçok şehrin gelişip ticaret ve sanayi merkezi haline gelmesine önemli katkılarda bulunmuştur.

Sonuç olarak şunu diyebiliriz ki Ahilik, bir taraftan dinî-tasavvufî düşünce ile fütüvvet ilkelerine bağlı kalarak tekke ve zaviyelerde şeyh-mürid ilişkilerini, diğer taraftan ise iş yerlerinde usta-kalfa ve çıрак münasebetlerini düzenlemek suretiyle Anadolu'da ahlakî ve meslekî eğitimin temellerini atarak bu alanlarda rol modellik yapmıştır.

KAYNAKÇA

Ahilik. "Ahilikte Ahlak Anlayışı". Erişim: 10 Nisan 2018. <http://ahilik.net/ahilerde-ahlak-anlayisi/>.

Ahilik ve Meslek Ahlakı. Editör: Ömer Akdağ- Meltem Kurtuluş, Konya: KTO Karatay Üniversitesi Yayınları, 2018.

Bakır, Meral Armağan. *Ahilik ve Meslekî Eğitim*. Yüksek Lisans tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1991.

Bayram, Mikail. *Ahi Evren (Tasavvufî Düşüncenin Esasları)*. Ankara: TDV Yayınları, 1995.

Bayram, Mikail. *Hace Nasirü'd-din-i Tusi'nin İntihalciliği ve Ahi Evren Hace Nasirü'd-din ile İlgisi*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2016.

Bayram, Mikail. *Fatma Bacı ve Bacıyan-ı Rum Anadolu Bacılar Teşkilatı*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2016.

Çağatay, Neşet. *Ahilik Nedir*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990.

Çeker, Faysal. "Ahlakî ve Sosyal Bir Teşkilat Olarak Ahilik". *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 7/12 (2017): 84-99.

Demir, Galip. *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu ve Ahilik*. İstanbul: Ahi Kültürünü Araştırma ve Eğitim Vakfı Yayınları, 2000.

Demirpolat, Anzavur-Akça, Gürsoy. "Ahilik ve Türk Sosyo-Kültürel Hayatına Katkıları". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırma Dergisi* 15, (2004): 355-376.

Durak, İbrahim. – Yücel, Atilla. "Ahiliğin Sosyo-Ekonomik Etkileri ve Günümüze Yansımaları". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 15/2 (2010): 15-168.

Ekinci, Yusuf. *Ahilik*. Ankara: Sistem Ofset Yayıncılık, 2011.

Gölpınarlı, Abdulkaki. *İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınevi, 2011.

Gülerman, Adnan – Taştekil, Sevdâ. *Ahi Teşkilatının Türk Toplumunun Sosyal ve Ekonomik Yapısı Üzerindeki Etkileri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1995.

Güllü, Sabahattin. *Sosyoloji Açısından Ahi Birlikleri*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 1977.

Hülagü, Metin. "Ahi Evran ve Ahilik". Erişim: 07 Nisan 2018. http://www.metinhulagu.com/images/dosyalar/20120302110400_0.pdf

Kaya, Abdullah. "Anadolu'nun Türk ve İslam Yurdu haline Gelmesinde Ahiliğin Rolü ve Önemi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7/29, 547-561.

Kazıcı, Ziya. "Ahilik" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1: 540. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.

Kızıler, Hamdi. "Osmanlı Toplumunun Sosyal Dinamiklerinden Ahilik Kurumu". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 4/2 (2015): 408-423.

Köksal, M. Fatih. *Ahi Evren ve Ahilik*. Kırşehir: Kırşehir Valiliği Kültür Hizmeti Yayınları, 2008.

Kuzu, Ali, *Ahi Evren*. Ankara: Paraf Yayınları, 2013.

Ocak, Ahmet Yaşar. *Türk Sufiliğine Bakışlar*. 3. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 1999.

Ocak, Ahmet Yaşar. "Fütüvvet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 13: 261-263, İstanbul: TDV Yayınları, 1996.

Okumuş, Ejder. "Ahlâk-Bağımlı Dindarlık Açısından Ahiliğin İş ve Ticaret Ahlâkı", *Uluslararası Ahilikte İş ve Ticaret Ahlakı Sempozyumu Tebliğleri* (Türkiye-Sivas, 27-28 Eylül 2018), Ed. Mehmet Traşçı-Mustafa Said Akdoğan. 23-31. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2018.

Özköse, Kadir. "Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında Tasavvufî Zümre ve Akımların Rolü". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (Haziran 2003): 249-279.

Özköse, Kadir. "Ahilikte Ahlak ve Meslek Eğitimi", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/2 (2011): 5-19.

Sarıkaya, Saffet. "Ahiliğin Dünya Görüşünü Oluşturan Dînî ve Ahlakî Değerler", Erişim: 30 Kasım 2018. <http://www.msaffets.com/wp-content/uploads/Ahidegerleri.pdf>.

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, "Uluslararası Ahilikte İş ve Ticaret Ahlakı Sempozyumu Tebliğleri", Erişim: 2 Aralık 2018, <http://kutuphane.cumhuriyet.edu.tr/yonetim/bilimselyayinlardosya/273479418.pdf>.

Sülemî, Ebu Abdi'r-Rahman. *Tasavvufta Fütüvvet*. Trc. Süleyman Ateş, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1977.

Şahin, İlhan. "Âhi Evran", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 1: 529-530, İstanbul: TDV Yayınları, 1998.

Uludağ, Süleyman. "Fütüvvet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 13: 259-261, İstanbul: TDV Yayınları, 1996.

Yılmaz, Hasan Kamil. "Fütüvvet Ahlakı ve Teşkilatı: İktisadî Hayatta Ahilerin Rolü ve Faydaları". Erişim: 10 Nisan 2018. <http://hasankamilyilmaz.com/futuvvet-ahlaki-ve-teskilati.html>.

Zübeyir Tokgöz. *Ahi Evran ve Ahilik Sistemi*. Ankara: Pelin Ofset Matbaacılık, 2012.